

L'Eneida

Codi: 104201
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2503702 Ciències de l'Antiguitat	OB	2	2

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Joan Carbonell Manils
Correu electrònic: Joan.Carbonell@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: Sí
Grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

S'entén que l'estudiant ja ha assimilat els continguts lingüístics de morfosintaxi avançats a les assignatures "Elements de Llengua Llatina" i "Textos Narratius Llatins" de primer curs i a "Historiografia i Oratòria Llatines" de segon, per tant aquests continguts no seran objecte d'explicació.

Objectius

En acabar el curs l'estudiant haurà de ser capaç de:

- Aplicar tècniques de comprensió ràpida del text llatí amb ajut del diccionari.
- Comprendre un text llatí sense usar el diccionari.
- Traduir un text de L'Eneida d'entre 20 i 25 versos en 1.30h.
- Respondre qüestions gramaticals, de mètrica i d'estilística referides a un fragment de L'Eneida.
- Respondre qüestions sobre l'estructura i l'argument de L'Eneida de Virgili.
- Relacionar el contingut de L'Eneida de Virgili amb aspectes de la seva tradició posterior.

Competències

- Aplicar els coneixements gramaticals adquirits a l'anàlisi i comprensió dels textos grecs i llatins.
- Comentar un text literari aplicant-hi coneixements sobre gèneres, mètrica i estilística.
- Expressar-se oralment i per escrit en el llenguatge específic de la història, de l'arqueologia i de la filologia, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Interpretar textos escrits en llatí i en grec per conèixer la història i les civilitzacions clàssiques.
- Interrelacionar coneixements lingüístics, històrics i arqueològics del món antic amb coneixements daltres àmbits de les humanitats, principalment de la literatura, de la filosofia i de l'art antics.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar els components morfosintàctics d'un text llatí, identificant aquells que són propis d'un gènere literari o variant lingüística determinada.
2. Elaborar un comentari estilístic d'un text llatí.
3. Elaborar un comentari mètric d'un text llatí en vers.
4. Elaborar un discurs organitzat i correcte, oralment i per escrit, en la llengua corresponent.
5. Explicar el context de les obres literàries, els personatges i els temes i tòpics que s'han transmès a la tradició posterior.
6. Explicar el sentit general d'un text sense necessitat d'aplicar l'anàlisi morfosintàctica prèvia ni d'utilitzar el diccionari.
7. Identificar en els textos llatins les característiques d'un determinat gènere literari.
8. Reconèixer els temes i tòpics que emanen de les obres llatines objecte d'estudi en les tradicions literària i artística europees.
9. Traduir fragments de les obres llatines proposades.
10. Utilitzar tècniques ràpides de comprensió del text basades en els recursos semàntics que proporciona el coneixement del català, de l'espanyol i, si escau, d'altres llengües romàniques.

Continguts

I. La literatura de l'època d'August. Context històric, polític i social.

Lectura aconsellada:

- Bieler, Ludwig, "La época de Augusto", en Id., Historia de la literatura romana, ed. Gredos, Madrid, 1972, pp.175 - 185.

II. Virgili. Dades biogràfiques i obra.

Lectures obligatòries:

- Epitafi de Virgili.Crema de l'Eneida. Lectura de Plini, nat. 7,114 i de Donat, Vita 37-38.

III. L'Eneida, poema de Roma.

1. Objectius de l'obra.
2. Estructura de l'obra.
3. El protagonista. Eneas.
4. Dido, personatge de la tragèdia.
5. Els personatges masculins secundaris. Turn, Mezenci, Nis i Euríal, Llatí, Evandre.
6. Els personatges femenins secundaris: Camil·la, Juturna, Venus, Juno.

Lectura aconsellada:

Fdez. Corte, José Carlos, "La Eneida", en Codoñer, Carmen (ed.), Historia de la literatura latina, Ed. Cátedra, Madrid, 1997, pp. 177- 190.

IV. Antologia de textos per traduir.

- Aen. 1, 1-33. Primera invocació a la Musa.
- Aen. 7, 37-45. Segona invocació a la Musa.
- Aen. 2, 1-13. Eneas comença el relat de la destrucció de Troia.
- Aen. 2, 199-245. Prodigis contra Laoocont. Entrada del cavall a la ciutat.
- Aen. 4, 1-30. Dido, enamorada.
- Aen. 4, 160-172. Encontre de Dido i Eneas a la cova.
- Aen. 4, 296-360. Eneas decideix marxar. Còlera i impotència de Dido.
- Aen. 4, 642-690. Suïcidi de Dido.

- Aen. 6, 268-273. Entrada a l'Avern.
- Aen. 6, 294-304. L'Aqueront. Caront.
- Aen. 6, 847-853. Missió dels romans.
- Aen. 6, 860-886. Marcel
- Aen. 8, 608-616. Venuslliura l'escut a Eneas.
- Aen. 9, 473-502. La mare d'Euríal s'assabenta de la seva mort.
- Aen. 11, 799-835. Mort de Camil·la.
- Aen. 12, 919-952. Mort de Turn.

V. Morfosintaxi.

S'entén que l'estudiant ja ha assimilat els continguts morfosintàctics avançats a les assignatures "Elements de Llengua Llatina" i "Textos Narratius Llatins" de primer curs i a "Historiografia i Oratòria Llatines" de segon. S'insistirà només en aquelles peculiaritats pròpies de la llengua poètica, en general, i de la poesia de Virgili, en particular:

Morfosintaxi dels casos i de les formes verbals.

- Arcaïsmes morfològics
- Flexió dels noms grecs
- Presència i funció del vocatiu
- Acusatiu de relació
- Datiu complement de direcció amb verbs amb preverbi
- Ús freqüent de la primera i segona persones verbals
- Ús del futur
- Ús de les formes de supí en -um / -u com a complements de verbs i adjectius.
- Anàstrofe de la preposició

Sintaxi de l'oració.

- Les oracions interrogatives indirectes.
- El període condicional irreal.
- Les construccions anomenades de "participi dominant".

VI. Nocions sobre estilística aplicada a L'Eneida

- Ordre dels mots: hipèrbaton i concordança.
- Seqüències mètriques.
- Seqüències vocàliques.
- Figures retòriques (hipàl·lage; metonímia; sinèdoque; al·literació; anàfora; quiasme; braquilogia; el·lipsi; hipèrbaton; hipèrbole; hendíadis; lítotes; tmesis; abusio).

VII. Nocions sobre la mètrica de l'hexàmetre

- Quantitat vocàlica i quantitat sil·làbica.
- Regles bàsiques de la quantitat vocàlica i de la quantitat sil·làbica.
- Mètrica dactílica.
- Fenòmens prosòdics: sinalefa, afèresis, hiatus, sinèresi.
- Cesures: trihemímera, penthemímera, trocaica, hepthemímera, dièresi bucòlica. Ús simple i combinat (triple A, triple B).
- Clàusules mètriques.

Lectura obligatòria:

- Ceccarelli, L., *Prosodia y métrica del latín clásico*, ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1999, pp. 51 - 58

VIII. La recepció i la tradició de L'Eneida.

Lectures obligatòries:

- Calvino, Italo, "Por qué leer los clásicos", en Id. *Por qué leer los clásicos*. Ed. Tusquets editores, Barcelona, 1992, pp. 13-20.
- Eliot, Thomas Stearns, "Què és un clàssic", en Id., *Sobre poetes i poesia*, Ed. Columna, Barcelona, 1999, pp.61-81.

Lectures aconsellades:

- Eliot, Thomas Stearns, "Virgili i el món cristià", en Id., *Sobre poetes i poesia*, Ed. Columna, Barcelona, 1999, pp. 141-153.
- Dante, *Commedia. Inferno*, 1, 67-87; 4, 100-2.
- Mann, Thomas, *Mort a Venècia*, Ed. Proa, Barcelona, 1999.
- Sainte-Beuve, Charles-Augustin, *Qué és un clàssic*, Ed. Casimiro, Madrid, 2011

En aquesta assignatura s'han tingut en compte els aspectes de gènere de la manera següent:

1. Incloent continguts tant de caràcter general (paper de la dona en la societat romana del s. I aC) com específic (anàlisi de les protagonistes i secundàries femenines).
2. No permetent un ús sexista del llenguatge tant en les contribucions orals com escrites de l'estudiantat.
3. Garantint a classe una atmosfera de respecte envers la diversitat i pluralitat d'idees, persones i polítiques.
4. Evitant l'estereotipificació de gènere en els exemples.
5. Escrivint el nom sencer dels autors/-res de la bibliografia, en comptes de citar-los per la inicial.

Metodologia

Metodologia

Les classes presencials seran eminentment pràctiques. El professor dedicarà temps a:

- Llegir, traduir i comentar la selecció de textos proposada.
- Proporcionar als estudiants mecanismes que els permetin augmentar progressivament el volum de text traduït.
- Llegir i comprendre textos a vista sense l'ús del diccionari.
- Corregir els textos traduïts diàriament pels estudiants i per les estudiants, individualment o en grup.
- Comentar el contingut lingüístic, literari i sociocultural dels textos traduïts, amb èmfasi singular als aspectes relatius a la seva tradició posterior.
- Explicar els continguts gramaticals, mètrics i estilístics en funció del text.
- Explicar continguts *de realia* que ajudin a contextualitzar el text.

L'estudiant s'haurà de responsabilitzar de dur diàriament el text proposat per a la traducció i el comentari.

Els estudiants i les estudiants hauran d'usar un diccionari universitari llatí-català/castellà; no els serà permès usar un diccionari escolar

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Continguts teòrics	6	0,24	1, 2, 3, 5, 7, 8
Traducció i comentari de textos	40	1,6	1, 2, 3, 5, 7, 9
Tècniques de comprensió ràpida d'un text llatí	4	0,16	6, 10
Tipus: Supervisades			
Exercicis de lectura i de morfosintaxi	5	0,2	1, 10
Exercicis de mètrica i de traducció	5	0,2	3, 9
Tipus: Autònomes			
Estudi de lèxic i gramàtica	15	0,6	6, 10
Lecturas obligatorias	15	0,6	5, 7
Traducció diària	45	1,8	1, 2, 4, 9, 10

Avaluació

I. Exercicis i proves d'avaluació

L'avaluació de l'estudiant es farà a partir de:

1. **Resolució personal d'exercicis.** Periòdicament, l'estudiant haurà de resoldre per escrit exercicis breus o de respondre qüestions, en què demostrï la comprensió i aplicació dels continguts explicats a les classes presencials. Aquests exercicis es podran fer a l'aula sense avís previ, en començar o acabar la sessió.
2. **Traducció i comentari gramatical d'un text vist a classe.** En acabar el període de docència presencial, l'estudiant haurà de lliurar una traducció i un comentari d'un text fet a classe, que li serà assignat pel professor, com a mínim una setmana abans del lliurament.
3. **Control de lectura de *L'Eneida* de Virgili.** Es durà a terme mitjançant dues proves en què l'estudiant haurà de demostrar que ha llegit amb minuciositat l'obra en traducció.
4. **Traducció d'un text breu de *L'Eneida* no treballat prèviament** (entre 7 i 10 versos).
5. Prova de síntesi. Traducció d'un text (entre 20 i 25 versos) de *L'Eneida* no treballat a classe, amb resolució de qüestions morfosintàctiques, estilístiques i mètriques.
6. **Participació activa a les sessions presencials i / o virtuals.**

II. Condicions per a ser avaluat

No avaluables.

Els estudiants i les estudiants que figurin a l'acta final, dels quals el professor no tingui dues o més evidències de les suara descrites, seran qualificats com a "no avaluables"

Avaluables.

Si el professor té dues o més evidències singulars de l'estudiant (exercicis, proves), aquest serà qualificat en l'escala de suspens fins a excel·lent (MH), d'acord amb els percentatges esmentats en l'apartat corresponent.

Per estar en condicions de superar l'assignatura (aprovat-MH), l'estudiant, com a mínim, haurà d'haver realitzat:

1. La prova final de traducció d'un text no vist de *L'Eneida* i haver obtingut una qualificació 4.
2. Un 75% dels exercicis periòdics.
3. El control de lectura d'una part de *L'Eneida*.

En cas que la suma de la ponderació de les qualificacions fos 5, però no s'acomplís algun dels tres requisits esmentats anteriorment, l'estudiant serà qualificat amb un 4,5 (suspès).

III. Condicions de la recuperació

Per poder-se presentar a la recuperació s'haurà de tenir com a mínim un 3,5 de nota mitjana de curs.

Per participar a la recuperació l'alumnat ha d'haver estat prèviament avaluat en un conjunt d'activitats el pes de les quals equivalgui a un mínim de 2/3 parts de la qualificació total.

En la fase de recuperació, l'estudiant només podrà recuperar la prova final de síntesi.

IV. Calendari dels exercicis i de les proves d'avaluació.

Les proves d'avaluació seran:

- Control de lectura dels llibres I - VI de *L'Eneida*. DII. 29-03-2021
- Control de lectura dels llibres VII - XII de *L'Eneida*. DII. 17-05-2021
- Traducció d'un text breu. Dj. 22-04-2020
- Prova de traducció d'un text no vist de Virgili. DII. 14-06-2021
- Traducció i comentari d'un text vist a classe Dj. 17-06-2021

En cas que un estudiant o una estudiant no pugui assistir a una prova parcial o a la prova final de recuperació el dia fixat, no tindrà oportunitat de repetir l'examen, si no és que el professor ho considera oportú a la vista de la documentació acreditativa del motiu de l'absència.

En la prova de recuperació, que serà programada per l'Equip de Deganat de la Facultat, els estudiants i les estudiant només podran recuperar la part corresponent a l'exercici final de traducció d'un text no vist del *L'Eneida* (50%).

El lliurament dels exercicis periòdics serà determinat pel professor en un termini d'una setmana.

V. Procediment de revisió de les qualificacions

L'estudiant té el dret de revisar tots els exercicis periòdics, els exàmens parcials i finals i els treballs, a classe i/o en les hores de tutoria de l'assignatura.

Per a la revisió de la qualificació final provisional i la de la prova de recuperació es fixarà un dia que serà anunciat en l'acta.

Els estudiants i les estudiants tenen l'obligació de consultar l'acta de qualificació de l'assignatura abans del seu tancament per assegurar que no hi ha hagut cap error en el traspàs de notes per part del professor.

VI. Plagi o còpia

En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

Nota:

En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format (mantenint-ne la ponderació) a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Teams, assegurant que tot l'estudiantat hi pot accedir.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Control de lectura de La Eneida	15%	3	0,12	7, 8
Participació activa a classe	3%	1,75	0,07	4, 5
Resolució d'exercicis a classe o a casa	15%	5	0,2	1, 3, 6, 9
Traducció d'un text breu no vist a classe	10%	0,75	0,03	1, 4, 9, 10
Traducció d'un text no vist de L'Eneida (20 a 25 versos)	50%	1,5	0,06	1, 2, 3, 9
Traducció i comentari d'un text vist de L'Eneida	7%	3	0,12	1, 2, 3, 4, 5, 10

Bibliografia

1. Edicions de L'Eneida.

- Gian Biaggio Conte (ed.). Ed. Teubner, Berloni et Novi Eboraci 2009.
- Jacques Perret (ed.), 3 vols. Ed. Les belles lettres, Paris 1981-1987.
- Roger Aubrey B. Mynors (ed.). Ed. Oxford Classical Texts, Oxford 1969
- Miquel Dolç (ed.). Ed. Fundació Bernat Metge, Barcelona 1972 - 1975 .
- Henri Goelzer (ed.), 2 vols. Ed. Les belles lettres, Paris 1925 (1964¹¹).
- Luis Rivero García; Miryam Librán Moreno et al. (eds.), 4 vols. CSIC, Madrid 2009-2011.

2. Manuals de sintaxi llatina.

Sintaxi descriptiva:

- Valentí, Eduard, *Sintaxi llatina*. Ed. Curial, Barcelona, 1979 [revisada per P. L. Cano]
- Ernout, Alfred - Thomas, François, *Syntaxe Latine*. Ed. Klincksieck, Paris, 1953².
- Lavency, Marius, *Vsus. Grammaire latine*. Ed. Duculot, Paris, 1985; 19972.

Sintaxi estructural:

- Rubio, Lisardo, *Nueva sintaxis latina simplificada*, Ediciones Clásicas, Madrid, 1995.

Sintaxi funcional:

- Pinkster, Harm, *Sintaxis y semàntica del latín*, Ed. Gredos, Madrid, 1995.

3. Manuals de morfologia llatina.

- Monteil, Pierre, *Elementos de fonética y morfología del latín*, (trad. de Concepción Fernández). Ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1992.
- Ernout, Alfred, *Morphologie Historique du Latin*. Ed. Klincksieck, Paris (ed. diverses).

4. Manuals de literatura llatina.

- Albrecht, Michael von, "Virgilio", en Id., *Historia de la literatura romana: desde Andronico hasta Boecio*, 2 vols. Ed. Herder, Barcelona, 1997-1999, vol. I (1997), pp. 622 - 661.
- Bieler, Ludwig, "La época de Augusto" i "Virgilio", en Id., *Historia de la literatura romana*. Ed. Gredos, Madrid, 1972, pp. 175 - 185; 185- 212.
- Deryck Williams, Robert, "La Eneida", en Kenney, Edward J. - Clausen, Wendell Vernon, *Historia de la literatura clásica. Literatura latina*. Ed. Gredos, Madrid, 1989, pp. 372 - 410.
- Fdez. Corte, José C., "La Eneida", en Codoñer, Carmen (ed.), *Historia de la literatura latina*. Ed. Càtedra, Madrid, 1997, pp. 177- 190.
- Lana, Italo -Maltese, Enrico V., *Storia della civiltà letteraria greca e latina* (3 vols.). Vol. II. *Dall'ellenismo all'età di Traiano*. Ed. UTET, Torino 1998, pp. 675 - 689.

5. Manuals de mètrica llatina.

- Ceccarelli, Lucio, *Prosodia y métrica del latín clásico*, (trad. de Rocío Carande). Ed. Universidad de Sevilla, Sevilla 1999.
- Nougaret, Louis, *Traité de métrique latine*. Ed. Klincksieck, Paris 19764.

6. Diccionaris bilingües.

- Seva, Antoni (dir.), *Diccionari llatí-català*. Ed. Enciclopèdia Catalana.
- Gaffiot, Felix, *Dictionnaire illustré latin-français*. Ed. Hachette.
- Glare, P. G. W., *Oxford Latin Dictionary*. Clarendon Press.
- Blánquez, A., *Diccionario latino-español*. Gredos

7. Diccionaris específics.

- Ernout, Alfred; Meillet, Antoine, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris 1967.
- Quicherat, Louis, *Thesaurus Poeticus Linguae Latinae*, Hildesheim 1967².

8. Tradició

- Comparetti, Domenico, *Virgilio nel Medioevo*. Ed. La Nuova Italia Editrice, Firenze, 1981 (=19432).
- Hardy, Philip, *The Epic Successors of Virgil*. Ed. Cambridge University Press, Cambridge 1993.
- *Lectures médiévales de Virgile*. Ed. École Française de Rome, Roma, 1985.
- Ziolkowski, Theodore, *Virgil and the Moderns*. Ed. Princeton University Press, Princeton (N. J.), 1993.
- Ziolkowski, Jan M.; Putnam, Michael C.J. (eds.), *The Virgilian Tradition*. Ed. Yale University Press. New Haven & London, 2008.

9. Traduccions de L'Eneida.

Al català:

- Traducció de Joan Bellés . Ed. Empúries. Barcelona 2002.
- Traducció poètica de Miquel Dolç. Ed. Alpha. Barcelona 1958.
- Traducció de Miquel Dolç, 4 vols. Ed. Fundació Bernat Metge. Barcelona, 1972-78.
- Traducció de Llorenç Riber, Ed. Catalana. Barcelona, 1917-18.

Al castellà:

- Traducción, estudio preliminar, bibliografía y notas de Dulce Estefanía Álvarez, Ed. PPU. Barcelona, 1988.